

REVIJALNE OBJAVE PRVE SLOVENSKE KLASIKINJE KONČNO V KNJIGI

Zofka Kveder: *Zbrano delo. Druga knjiga*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010. 838 str.

Pet let po izidu *Prve knjige Zbranega dela Zofke Kveder* (2005), s katerim je ta ugledna zbirka slovenske literature prekinila sramotno dolgo tradicijo izključevanja avtoric, je izšla *Druga knjiga*, ki jo je tako kot prvo uredila in napisala opombe Katja Mihurko Poniž, odlična poznavalka tako dela Zofke Kveder, o kateri je leta 2003 izdala monografijo *Drzno drugačna: Zofka Kveder in podobe ženskosti*, kot tudi ženskega literarnega ustvarjanja znotraj zahodnega družbeno-kulturnega dogajanja med drugo polovico 19. stoletja in drugo polovico 20. stoletja. Ta kontekst, katerega del predstavlja pisanje Zofke Kveder, je urednica Mihurko Poniž, sicer predavateljica na slovenistiki Univerze v Novi Gorici, razčlenjevala tudi v delih *Labirinti ljubezni v slovenski književnosti od romantike do II. svetovne vojne* (2008) in *Evine hčere: konstruiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu 1848–1902* (2009).

Že v uvodu v *Prvo knjigo Zbranega dela Zofke Kveder* je urednik zbirke France Bernik napovedal kar devet knjig avtoričinega literarnega in obliterarnega gradiva (pisma), in čeprav so bile za drugo knjigo predvidene vse nezbrane črtice, šele za tretjo pa tudi nezbrane novele in povesti, je obsežna *Druga knjiga Zbranega dela Zofke Kveder* (z opombami in kazalom ima kar 838 strani) zasnovana vsaj deloma kot njuna združitev, saj obsega avtoričino knjižno nezbrano pripovedno prozo, objavljeno v dnevnem časopisu in revijalnem tisku med letoma 1898 in 1903, in to črtice, povesti in novele. Druga knjiga tako šteje kar 94 naslovov, pri čemer nekateri povezujejo po več le oštevilčenih ali drugače označenih kratkih enot. Ker je v petih letih, kolikor pokriva *Druga knjiga Zbranega dela*, Zofka Kveder objavila tudi svoj knjižni prvenec *Misterij žene* (1900), še dve pripovedni zbirki *Odsevi* (1902) in *Iz naših krajev* (1903) ter zbirko dramskih besedil *Ljubezen* (1901), nedvomno drži ugotovitev, ki jo je zapisala urednica *Zbranega dela*, da je bilo v drugi knjigi predstavljeno obdobje »pisateljčino ustvarjalno najbolj intenzivno obdobje« (776). To je mogoče povezati tudi z dejstvom, da se je Zofka Kveder takrat kot pisateljica šele uveljavljala, hkrati pa je pisanje literature in publicistike sprejela kot svoj poklic, s katerim se je tudi preživljala. Zamejitev pisateljčinega nezbranega dela z letnico 1903 urednica *Zbranega dela* ne utemeljuje le z obsežnostjo tega gradiva, ampak tudi z dejstvom, da je postala Zofka Kveder leta 1904 urednica revije *Domači prijatelj*, v kateri je objavila veliko svojih besedil, ki bodo predstavljena v naslednji knjigi.

Doslej zgolj revijalno objavljena dela so za *Drugi zvezek* zbrana iz desetih slovenskih časopisov in revij, med katerimi so zastopane vse objave Zofke Kveder v časopisu *Edinost* in reviji *Slovenka*, »kar predstavlja tudi pregled nad njeno prisotnostjo v tržaškem kulturnem prostoru« (775), ki ni bila majhna, saj je skoraj polovica objav v knjigi iz teh dveh publikacij.

Urednica Mihurko Poniž je motivno raznovrstnost zbranih pripovedi in dogajalnih prostorov (notranjsko in kraško podeželje, Ljubljana, Trst, Zagreb, Dunaj, Bern, Zürich, Praga) povezala z dinamiko avtoričinega življenja v predstavljenem

obdobju, saj je mogoče v njih opaziti veliko »avtobiografskih prvin iz otroštva, šolske dobe v Ljubljani, razgibanega življenja v Trstu in študentskih dni v Švic« (777) pa tudi kasnejšega v Pragi, kjer so nastale nove, svetle podobe materinske sreče, saj je leta 1901 rodila hčerko. Toda tudi kadar ne gre za (posredno prikazano) avtoričino življenje, v zgodbah prevladujejo ženske usode. Urednica opozori na naslednje motive, ki izražajo pisateljčin čut za krivice, ki so jih doživljale ženske v družbi: »prisilni zakoni, ženska želja, materinstvo, prostitucija, prezgodnja smrt pri porodu«. (776-777) To seveda ne pomeni, da avtorica ne zna biti do svojega spola tudi kritična, kot na primer v pripovedi Gospa Berta ali trije prizori iz življenja »rodoljubne« dame (144-151), v kateri, kot zapiše v zaključku, prikaže »brez polepševalnega stekla« sliko zaradi bogastva in močevega rodoljubja hinavsko čaščene meščanske dame, ki se sploh ne zaveda svoje omejene prostaškosti in domišljave ter nadute neumnosti. Tudi v zgodbi Ena iz množice rahlo zafrkljivo predstavlja »pravi tip novomodne ženske« (651), ki se navdušuje nad dekadenco in bolehnostjo in celo svojo jetiko ter bližajočo se smrt sprejema teatralično, saj je bila, kot avtorica zaključí pripoved, »pač le hči našega nervoznega, do skrajne meje prenapetega, samo senzacij željnega časa.« (659) Prav tako pa se pisateljica zna vživeti v moške, celo v takega, ki ga je prevarala žena, kot prikazuje črtica V burji (30-31), v kateri spremljamo deloma v polpremem govoru zapisano boleče samoiрониčno razmišljanje prevaranega moškega pred samomorom.

Žanrsko zbrane pripovedi urednica označuje za črtice, povesti in novele. Čudi predvsem oznaka novela za precej dolgo in na več oseb osredotočeno pripoved Študentke (86 strani), ki je prvotno izhajala v nadaljevanjih v *Slovenki*. Da pisanje Zofke Kveder niha med bolj tradicionalno realističnim in novoromantičnim načinom, na kar so literarni zgodovinarji že opozarjali, kažejo tudi avtoričina vrstna poimenovanja v naslovih. Poleg poimenovanja Črtice (755, 762) kaže na podobno zelo kratko, le na eno situacijo osredotočeno in ob tem poantirano dogajanje tudi njen naslov Drobiž (251), ki druží tri taka besedilca, zasnovana kot socialno-psihološke pripovedi, v katerih je navkljub socialni motivaciji dogajanje predstavljeno iz kmečkega v mestni prostor in tudi bolj subjektivno kot v starejšem, realističnem tipu kratke proze; tega predstavljata dve pripovedi, naslovljeni Vaški sliki (358). Naslovna pomanjševalnica Sličice (60) pa označuje prav prehod od realističnosti k moderni črtici.

Ena od običajnih nalog urednikov zbranih del je, da zberejo in komentirajo kritične odmeve na objavljena dela, v primeru te knjige pa je imela urednica še posebej težko nalogo, saj so revijalne objave, kot tudi zapiše, »v veliki meri ostale brez odziva« (779). Kljub temu je za Kritične odmeve poiskala gradivo, ki je bilo bodisi del komentarjev drugih knjižnih del bodisi del korespondence z uredniki in prijatelji ali redke literarnozgodovinske oznake teh del (npr. v Kocijanovi monografiji *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne* iz leta 1995 ali v opombah Marje Boršnik k *Izbranemu delu Zofke Kveder 1938–1940*). V tem delu Opomb urednica poleg za bralce koristne razlage manj znanih besed ali tujejezičnih citatov in lastnih imen pojasnjuje in s primernimi besedili osvetljuje tudi tista mesta v besedilih, ki imajo avtobiografsko ozadje, kar daje tem opombam še dodatno vrednost.

Bralec je urednici lahko hvaležen tudi za jezikovno redakcijo objavljenih pripovedi, glede katere ohranja načela, postavljena že v *Prvi knjigi*. Tako so posegi le nuj-

ni: odpravila je nekatere, za avtoričin slog nebstvene hrvatizme in tiste pravopisne posebnosti, ki bi besedila nepotrebno odtujila sodobnemu bralcu.

Bralcem je z *Drugo knjigo* torej postal dostopen zajeten kos pripovednega ustvarjanja Zofke Kveder, za katero sicer v literarni zgodovini že dalj časa poznamo oznako, da je »sopotnica moderne«, vendar tudi ta knjiga dokazuje, kako zares moramo jemati njeno sočasno potovanje. Ob črtici Ironija, objavljeni v osrednjem *Ljubljanskem zvonu* že leta 1898, urednica navaja Gregorja Kocijana, ki je pred petnajstimi leti v monografiji *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne* o njej zapisal to, česar se ob branju zave tudi vsaj malo razgledani bralec: »V Ironiji je šla po stopinjah Ivana Cankarja in njegove družbene satire. Ker pa v tistem času še ne bi mogli govoriti o neposrednem Cankarjevem vplivu, gre očitno za koincidenčni pojav.« (788) Da je bila tudi za Kvedrovo ironija primeren način opozorilne družbene kritike, kaže še njena pripoved *Idila*, objavljena 1900 v *Rdečem praporu*, ki pa jo začena z besedami: »Brala sem Cankarjeve *Vinjete*.« (503) in nadaljuje z ugotovitvijo o zelo ustvarjalno spodbudnem vplivu tega branja nanjo.

Besedila so razporejena kronološko, tako da lahko spremljamo pisateljčine motivno-slogovne spremembe, na katere v Opombah deloma opozori tudi urednica. Pravzaprav me preseneča, da so ostala ta besedila brez knjižne objave, saj gre za presenetljivo kvalitetna dela, iz katerih še vedno veje avtoričina sočutnost in empatija, ko predstavlja razočaranega, izigranega posameznika, saj želi z njegovo, običajno tragično usodo vplivati na oblikovanje bralčeve družbene zavesti in etike. Hkrati pa ima pisateljica občutek za mero (in prav zato morda ni uporabljala toliko retoričnih sredstev kot Cankar, zaradi česar je bila v slovenski literarni zgodovini žal slabo ovrednotena),²⁶ za dinamično oblikovanje snovi in ne prestopa v sentimentalno ali kako drugače omrtvičeno pisanje. To je še posebej očitno v daljši pripovedi *Študentke*, ki ne le da vnaša v slovensko književnost novo motiviko mladih izobraženek, in to različnih narodnosti in socialnih položajev, ampak njihovo ljubezensko in drugo iskanje predstavi z vidika različnih oseb in s tem različnih subjektivnosti. Čeprav je že Marja Boršnik o tej pripovedi, ki je leta 1900 v nadaljevanjih izhajala v *Slovenki*, zapisala: »... ker avtorica ni imela koncepta, nadaljevanja ni mogla napisati, dokler ji urednica ni vrnila rokopisa prejšnje številke. Odtod neenotnost, deloma tudi površnost, pa tudi odvisnost od kritike.« (802), je še vedno zanimiv prikaz časa, ko je bilo vedenje žensk pod strogimi družbenimi omejitvami, a so se temu upirale prav posameznice z inteligenco in čustveno močjo, med katerimi je bila tudi Zofka Kveder.

Svojevrsten upor tradicionalnim ženskim vlogam je predstavljalo tudi literarno ustvarjanje Zofke Kveder. Kar na nekaj mestih je sicer zapisala, da je pisanje njeno delo, za katerega pričakuje zaslužek, vendar pričakuje hkrati tudi iskreno sprejemanje občinstva, kot v zgodbi *Najlepše priznanje* operna pevka pove, da ji največ pomeni priznanje preprostega človeka.

Upamo lahko, da bo tudi večja dostopnost teh besedil Zofke Kveder, ki so bila doslej znana le tistim, ki so jih načrtno iskali v publicistikih, vplivala na literarnozgodovinsko prevrednotenje še vedno prevladujočega pogleda na ustvarjanje naše prve poklicne pisateljice, ki ji je slovenska literarna zgodovina sicer priznavala pogum in upornost zaradi njene družbene vloge, ne pa tudi prave umetniške vrednosti. Vendar

²⁶ To ugotavlja urednica Mihurka Poniž v njeni monografiji *Drzno drugačna* (2003: 21).

je to, kot je ugotovila že urednica Katja Mihurko Poniž v svoji monografiji o avtorici, najprej problem omejenega gradiva, ki je bilo upoštevano, nato pa bolj presojevalnih kriterijev naše literarne zgodovine kot same literature Zofke Kveder. Ta je, kot dokazuje tudi *Druga knjiga Zbranega dela*, vnesla nove motive in spremenjeno tematizacijo ženske identitete, in to na način, ki živo govori bralcu (upajmo, da ne samo bralkam) tudi našega časa.

Vita Žerjal Pavlin
Ljubljana